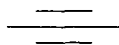

ért tartjuk hasznosnak ebben a tekintetben is a tapolcai kiadványt, szabad legyen a teljesség igénye nélkül néhány meggyőző érvet megemlítenünk.

- Önmagában is izgalmas az a tény, hogy ugyanazt a verset többen is elemzik. Így lehetőség adódik nemcsak a megközelítés különböző módjait tetten érni, hanem azt is, *ki mit* fedezett föl az elemezendő versekben, mit tartott lényegesnek, fontosnak bennük, ki-ben milyen asszociációk merültek föl a versélmény nyomán.
- Minden műalkotás gyermeke is korának, megértésükhöz ezért elengedhetetlen a kor megidézése. Ebben a vonatkozásban igazán frappáns, lényegyet megragadó, a költemények teljesebb megértését elősegítő kortörténetekkel szembesülhetünk.
- Ugyancsak nem mellőzhető a műmegértés szempontjából az alkotás körülményeinek (a mű születése, megjelenése, ihletforrása stb.) tisztázása sem. Fontos, sokat mondó, izgalmas műhátér-történeteket olvashatunk e kötet elemzéseiben. Ennek legekleatásabb példája a *Der Kampf*-tanulmány.
- A közreadott elemzések erőssége az a motívumkeresés is, amely szűkebb-tágabb irodalomtörténeti összefüggésrendszerben próbálja összehasonlítóval, egybevetéssel vizsgálni elemzendő tárgyát. A költői mű utóhatásának egyik legmeggyőzőbb módszere ez, mellyel ugyancsak szép számban éltek a szerzők.
- De nem feledkeznek meg az elemzések a műalkotás nyelvi anyagának, a tartalmat hordozó, azt erősítő formai elemeknek a vizsgálatáról sem.
- Az élmény erejével hat a kötet olvasójára az az őszinte lelkesültség, az a belülről, a lélek mélyéről fakadó irodalomszeretet is, amely átsüt az elemzések sorain. Legbeszédesebb példa erre a *Biztatás – A magyar lantos szerzőjének szuggesztív, magával ragadó dolgozata*.

Úgy gondolom, hogy a fősorakoztatott érvek bőven elegendők ahhoz, hogy meggyőzzék a kívülállót is e kötet hasznos, műelemző gyakorlatunkat, irodalomszemléletünket gazdagító értékeiről. Most már csak rajtunk, irodalomtanárokon múlik, hogy élünk-e ezzel a felkínált lehetőséggel! Ebben még a kötet ára sem akadályoztathat meg bennünket, mert a 220 lapnyi kiadványt szinte hihetetlen áron (280,- Ft) ajánlja fel a kiadó, nyilván annak a szolgálatába, hogy a régóta indokolt gazdagabb-árnyaltabb Batsányi-kép az iskolai gyakorlatban végre valóra is válhasson.

Kiadja a Tapolcai Városi Könyvtár és a Batsányi Emlékbizottság, Tapolca, 1995.

DR. DOMONKOS JÁNOS
Fővárosi Iskolaszaktanatórium
Budapest

A kolozsvári Farkas utcai templom címerei

A különösen szép kiállítású kötet ennek az erdélyi templomnak egyedülálló kincsét mutatja be, az évszázadok során összegyűlt halotti címereket – az egykori kolozsvári nyomdászat és ötvösművészet fontos emlékeit –, melyek a 17. században készült hátságpadok támláit s a falakat ékesítik.

A címerek pontos leírását, művészi fotóit *Entz Géza* és *Kovács András* nemesveretű tanulmányai vezetik be. Minden címerről közlik a következő adatokat: sorszám, név, nemesi előnév és cím, a születés és halál éve, a szülők neve, a jegyzékben szereplő közeli rokonok, valamint az életpálya legfontosabb, kideríthető állomásai. A betűvel jelezték a címerábrázoláshoz kapcsolódó

technikai megjegyzéseket. A *B* pont a címer magyar nyelvű szövegét foglalja magában. Az esetleges felirattani, címertani, művészettörténeti megjegyzéseket és a könyvészeti adatokat pedig a *C* pontban írták le.

A templom a középkor végi erdélyi építészet kimagasló remeke. Tanúja Kolozsvár és Erdély dicsőségének és sok megpróbáltatásának. Külön figyelmet érdemel főkapujának bélelete és hálóboltozatos mennyezete. A templom előtt áll a két Kolozsvári testvér, Márton és György szobrászművészek Szent György –eredetileg 1373-ban készült– lovas szobrának másolata. (Az eredeti a prágai várban látható.) A szentélyben van az Apafiak fejedelmi sírja. A síremléket Kós Károly készítette.

Kolozsvár egyik legnevezetesebb műemlékének keletkezése utolsó biznyságtétele Mátyás király szülővárosa iránt érzett szeretetének. Ugyanis Szabó Ambrus bíró és a kolozsvári városi tanács 1486-i oklevelükben elhatározták, hogy Mátyás király és Báthory István vajda akarata szerint a Farkas utcában a kisebb ferences testvérek részére területet adományoznak egy kolostor építéséhez. A következő év szeptemberében Mátyás Bécsújhelyről ezt írta a városi tanácsnak: *„Mivel Mi abban a városunkban az általatok kijelölt helyen az obszerváns ferences rend kisebb testvérei részére kolostor építtetését határoztuk el, ezért akarjuk és ezen írásunkkal a legszigorúbban megparancsoljuk és meghagyjuk hűségeteknek, hogy a fenn megírt helyen a testvéreknek engedjék meg minden nehézség és akadályozás nélkül ennek a kolostornak felépítését. Magatok közül pedig válasszatok két jóakarátú és alkalmas férfit, akik ugyanazon testvéreknek az ő kérésük szerint minden szükségükben védelmükre és segítségükre legyenek.”* A király szavai bizonyítják, hogy a kolostor építését szívügyének tekintette. Nagyszabású országos, sőt birodalmi munkái közt, alattomos betegségében sem feledkezett meg e kedves tervéről, s alig névvel hónappal halála előtt – 1490. jan. 18-án kelt – Tharcsay Márton erdélyi sókamara ispánnak küldött utasításában intézkedett, hogy a már megindított építkezések zavartalanul és szakszerűen folytatódjanak János testvér műszaki és művészi vezetése alatt. Így aztán a középkori Magyarországon 1448-ban rendtartománnyá alakult Ferenc-rendiek erdélyi építészetének legnagyobb és legszebb példája a kolozsvári Farkas utcai egyház.

A király bőkezűségéből felépített templom és kolostor elkészülte után mások jelentős ajándékát is élvezte. Várady Ferenc erdélyi püspök az 1524-i végrendeletében 100 forintnyi összeget hagyományozott. Három évtizeden belül – még a reformáció előtt – a belső felszerelés is elkészült az egyházban és a zárdában egyaránt. A ferencesek azonban nem sokáig élhettek zavartalanul Kolozsváron. 1545-ben a városban gyökeret vert a protestantizmus. 1556-ban mindkét kolduló rendnek – a ferenceseknek és a domonkosoknak – ki kellett vonulnia Kolozsvár falai közül. A szentképeket elégették, s a templom a kolostorral két és fél évtizedre pusztán maradt.

Később az elhagyott épületek új pártfogója Báthory István lengyel király lett, aki fivérével, Kristóf erdélyi fejedelemmel egyetértésben elhatározta a jezsuiták Erdélybe telepítését. A ferencesek kolostorát és templomát szemelték ki a jezsuita főiskola céljaira. A jezsuiták Lengyelországból érkeztek Erdélybe. 1580-ban Kristóf fejedelem kancellárját egy olasz építésszel küldte a helyreállításához. Iskolahelyként a ferences apácák zárdáját választották, mely a mai református paplak helyén állott. 1581-ben már használták az iskolát, és lakták a kolostort. A rend nem sokáig örülhetett sikerének. Báthory István halála után az erdélyi rendek nem túrték meg a jezsuitákat. 1605-ben végleg el kellett hagyniok Erdélyt.

Mátyás király, II. Ulászló és Báthory István örökségét mégsem tagadták meg az erdélyi fejedelmek. Bethlen Gábor és I. Rákóczi György közbelépése nemcsak megakadályozta a templom pusztulását, hanem életében új korszakot nyitott. Az 1622-i országgyűlés kimondta a kolozsvári református akadémia felállítását. A templom mindenestül a kolozsvári reformátusok birtokába jutott. I. Rákóczi Györgyöt (1593-1648) mint Felső-Magyarország leggazdagabb protestáns főúrát hívta meg fejedelemnek az erdélyi Habsburg-ellenes párt 1630-ban. A fejedelem nem csupán az épületet hozatta helyre, hanem a templomot oly berendezéssel gyarapította, mely az egész kora-

beli erdélyi művészet díszére válik. Bőkezű támogatása hozta létre az igen szép szószéket, a 16 háttér és 15 egyszerű falfaragott padokat, melyek máig az egyház igazi büszkeségei. Az épület a fejedelem gondoskodásával tudatosan eredeti formájával épült újjá, és értékesen felszerelve fogadta magába Kolozsvár református gyülekezetét. Az egyház létét évszázadokra megalapozta.

A Farkas utcai templom beletartozik a megfelelő európai fejlődésbe. A ferencesek és domonkosok magyar és erdélyi templomainak kivitelezése – pl. a népi gótika alakításában – meg-egyezik Ausztria, Dél- és Nyugat-Európa hasonló katolikus szerzetesrendi művészetével. Meg-alapítása Kolozsvár legnagyobb szülöttének, Mátyás királynak köszönhető. Az épület az európai és helyi művészet gazdag tápláló talajából nőtt ki. Sok csapás érte. A pusztulástól Erdély 16-17. századi fejedelmei (Báthory István, Báthory Gábor, I. Rákóczi György) mentették meg. A temp-lom a jezsuiták betelepülésétől egybeforrott a kolozsvári főiskolai oktatással, melynek rövid kato-likus esztendeit követően évszázados református korszaka jött el. A régi Erdély egész sor kiváló-ságának adott örök nyughelyet. Így kapcsolódott a város és Erdély életébe. Eredeti szépsége, szerkezete, patinás egyszerűsége máig megmaradt a hársfasoros, csendes Farkas utcában.

Az erdélyi reformátusok első templomának címerai mind a korabeli temetkezési szokások-hoz kapcsolódó magyar emlékek. A templomban lévő halotti vagy ravatali címerekből 11 darab való a 17. század második feléből, 4 a következő félszázadból, 30 a 18. sz. második feléből, 31 dokumentálja a szokás fennmaradását a 19. sz. első felében, 25 keletkezett a szabadságharc utáni félszázadban, s tizenöt-nél több a jelen század első felében. Ezek az alkotások – főként a korai példányok – a magyar ötvösművészet és festészettörténetnek jelentős, hézagpótló illusztrációi. A magyarországi múlt esztétikai értékeket megtestesítő, történelmi, családtörténeti, címertani for-rásként is felhasználható emlékei, melyek jelentős élményt és tanulságot nyújtanak a téma kutatói-nak és a művelt látogatóknak is.

A halotti címerek felirata a 18. századvégig mind latin nyelvű. Magyar felirat – talán nem véletlenül – elsőként nőknél található: 1789-ben Toldalagi Zsuzsanna, majd Daniel Kata címerén 1795-ben.

A kötet nívós jegyzetanyagai elégséges, jól áttekinthető szövegmagyarázattal szolgálnak. A közérthetően, olvasmányos stílusban fogalmazott könyv jól felhasználható az oktatásban, de a té-ma iránt érdeklődő olvasóknak is ajánlható. A könyv igényes kivitellű kiadói munka. Megjelente-tése napjainkban jelentős, dicséretre méltó vállalkozás. A mű beszerzése iskolai és közművelődési könyvtárakban egyaránt indokolt.

Balassi Könyvkiadó, Budapest – Polis Könyvkiadó, Kolozsvár, 1995. Ára: 600,- Ft.

DR. OLÁH JÁNOS

Juhász Gyula Tanárképző Főiskola

Szeged

Kelemen Elemér: Ezeréves a magyar iskola

LAPOK A NEVELÉSTÖRTÉNETBŐL

Az iskola a magyar történelem legnehezebb korszakaiban is megtartó erő, nemzeti fenm-a-radásunk egyik legfontosabb intézménye volt. Záloga s egyben bizonyítéka is a mindenkori ma-gyar társadalom életképességének – olykor a túlélés képességének –, a gyermekekért, a jövőért érzett felelősségnek. A magyar iskolának fontos szerepe volt a mindenkori „modernizálásban”. Iskoláink folyamatos párbeszédet jelentettek az egyetemes kultúrával: eszmék és módszerek, taní-